Kirjallinen lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle

HE 112/2024 vp Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Tiivistelmä

- Elinkeinoelämän Oppilaitokset EOL ry kiittää lämpimästi mahdollisuudesta lausua.
- EOL ry kannattaa HOKS:ien keventämistä oppivelvollisten osalta ja ehdottaa myös, että prosessia pitäisi keventää kaikkien ammatillisten opiskelijoiden osalta. Myös osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmasta luopumiseen EOL ry suhtautuu varovaisen myönteisesti.
- Työllistymisen kannalta relevantteja koulutusaloja on vaarassa. Hallituksen säästöesitys osuu pahiten elinkeinoelämää lähellä palveleviin, erikoistuneisiin, työelämätehokkaisiin ammatillisiin oppilaitoksiin. Hallituksen linjauksen mukaisesti säästö kohdistetaan aikuisten, jo tutkinnon suorittaneiden koulutukseen. Koulutusjärjestelmässämme on erikoistuneita ammatillisia oppilaitoksia, jotka tarjoavat sellaista koulutusta, jota muu suomalainen järjestelmä ei tarjoa tai sen ei kannata tarjota, esimerkiksi kalliin infran vuoksi (mm. laivanrakennus) tai koulutusmäärien pienuuden vuoksi koulutus on kannattanut keskittää sen laadun takaamiseksi (esimerkiksi kiinteistöalan erityistehtävät, erikoisurakointiosaaminen, mikromekaniikan koulutus, huoltovarmuudelle keskeiset jäte- ja vesihuollon tehtävät jne.). Hallituksen esityksessä kyllä sanotaan, että säästöt vaikuttavat koulutustarjontaan, mutta sen tarkempaa erittelyä esimerkiksi toimialoittain ei ole tehty. Koska meillä on oppilaitoksia, joiden erikoistumisen vuoksi laatu on korkeaa, mutta tarjonta perustellusti kapeaa, nämä eivät voi kohdentaa säästöjä sinne, mistä esimerkiksi ei työllisty. Osaa erikoistuneita oppilaitoksia uhkaa toimintaedellytysten merkittävä heikkeneminen.
- Säästöt kohdentuvat myös erityisesti ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin, jotka ovat perustutkinnon jälkeen suoritettavia tutkintoja. Suurin osa näiden tutkintojen suorittaneista on tehnyt perustutkintonsa yli kymmenen vuotta sitten ja osaamisen päivittämiselle ja syventämiselle on vahvat perustelut työelämän muuttuessa.
- EOL ry vaatii, että säästöpaineissa otetaan huomioon se, että minkään elinkeinoelämän toimialan osaamisen saatavuus ei saa merkittävästi heiketä tai jopa kokonaan kadota koulutustarjonnasta. Suomalaisen koulutusjärjestelmän tulee kattaa kaikki keskeiset toimialat jatkossakin. On keskeistä, että säästöille per organisaatio per säästövuosi määritellään kohtuullinen katto. Lisäksi EOL ry esittää, että jos leikkausten tulee toteutua, leikkaukset kohdentuisivat vasta samana vuonna kuin käsillä oleva ammatillisen koulutuksen uudistus, erityisesti koskien rahoitusmallia, on saatu täytäntöön.
- Tavoitteellisista opiskelijavuosista päättämistä koskevan säännöksen muuttaminen mahdollistaisi koulutuksen järjestäjän tavoitteellisten opiskelijavuosien määrän vähentämisen alle järjestämisluvassa määrätyn. EOL ry painottaa, että alituksen tulisi olla vain kertaluonteinen säästötoimeen liittyvä toimi, mutta huolenamme on, että tällä tehtäisiin jo pohjatyötä vuoden 2026 rahoituksen määrän määräytymiseen. Näin ei pitäisi olla. Ja yhä edelleen EOL ry alleviivaa, että minkään oppilaitoksen toimintaedellytykset eivät saa merkittävästi heikentyä.

Muita keskeisiä huomioita, jotka vaikuttavat kokonaisuuteen

- Jotta osaavan työvoiman saatavuutta voitaisiin säästöistä huolimatta turvata, tässä yhteydessä pitäisi voida mahdollistaa myös avoimen ammatillisen koulutuksen avaaminen ja tilauskoulutuksen mahdollistaminen. Oppilaitoksilla pitäisi edelleen säilyä oikeus periä tutkintomaksuja ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista, kuten aiemminkin. Nyt oikeus olisi poistumassa siirtymäajan jälkeen.
- Nuorisoikäluokka pienenee ja aikuisten koulutustarve kasvaa. Jatkossa olisi laadittava ammatillista aikuiskoulutusta koskeva kansallinen ammatillisen koulutuksen jatkuvan oppimisen strategia. Strategian tulisi olla ylihallituskautinen ja ottaa huomioon erityisesti toimialakohtainen osaamisen saatavuus.

Lausunto

Ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia koskevat säädösehdotukset

EOL ry kannattaa HOKS:ien keventämistä. Kuitenkin tästä toimesta saadut säästöt jäänevät pieniksi, sillä toimi kohdistettaisiin vain oppivelvollisiin. Heillä ei ole samassa määrin aiemmin hankittua osaamista kuin työelämässä olleilla tai siellä olevilla opiskelijoilla. EOL ry ehdottaakin, että prosessia pitäisi keventää kaikkien ammatillisten opiskelijoiden osalta. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tunnustaminen rajataan kaikilla vain voimassa oleviin tutkinnon perusteisiin tai maksimissaan esimerkiksi viisi vuotta vanhoihin todistuksiin. Kun tunnistetaan ja tunnustemaan ei voimassa olevien perusteiden mukaisia opintoja, on prosessista koituva työmäärä merkittävä. Lisäksi, jos jatkossa halutaan, että kokonaisten tutkintojen sijasta suoritetaan osatutkintoja tai niitä pienempiä kokonaisuuksia yhä enemmän, ei HOKS:ia pidä tehdä samassa laajuudessa kuin nykyään, sillä se vie kohtuuttomasti resursseja verrattuna suoritettavien opintojen määrään.

Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmasta luopumiseen EOL ry suhtautuu varovaisen myönteisesti. Myös tämä toimi vähentää byrokratiaa ja hallinnollista työtä, mutta samalla EOL ry huomauttaa, että sen kokonaan poistamisella voi olla merkitystä myös koulutuksen laatuun.

Samassa byrokratian purun yhteydessä voisi myös harkita, onko perusteltua jatkossa merkitä opetus- ja ohjaustunteja tutkinnon osakohtaisesti ja opiskelijakohtaisesti. Säädös 12 h/osp riittäisi ajamaan asian ilman työllistävää ja osin keinotekoista tuntiraportointia.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia koskevat säädösehdotukset

Työllistymisen kannalta relevantteja koulutusaloja on vaarassa. Hallituksen linjauksen mukaisesti 120 miljoonan euron säästö kohdistetaan aikuisten, jo tutkinnon suorittaneiden koulutukseen. Tästä seuraa, että ehdotetulla muutoksella on vaikutuksia erityisesti niihin koulutuksen järjestäjiin, joiden koulutustoiminta painottuu aikuisiin, jo tutkinnon suorittaneisiin henkilöihin. EOL ry alleviivaa, että hallituksen säästöesitys osuu pahiten elinkeinoelämää lähellä palveleviin, erikoistuneisiin, työelämätehokkaisiin ammatillisiin oppilaitoksiin. Hallituksen linjauksen mukaisesti säästö kohdistetaan aikuisten, jo tutkinnon suorittaneiden koulutukseen.

Koulutusjärjestelmässämme on erikoistuneita ammatillisia oppilaitoksia, jotka tarjoavat sellaista koulutusta, jota muu suomalainen järjestelmä ei tarjoa tai sen ei kannata tarjota, esimerkiksi kalliin infran vuoksi (mm. laivanrakennus) tai koulutusmäärien pienuuden vuoksi koulutus on kannattanut keskittää sen laadun takaamiseksi (esimerkiksi kiinteistöalan erityistehtävät,

erikoisurakointiosaaminen, mikromekaniikan koulutus, huoltovarmuudelle keskeiset jäte- ja vesihuollon tehtävät jne.). Säästöissä ei ole otettu huomioon, että relevantit koulutusalat ja tätä kautta työllistymisen kannalta tärkeät osaamiset vaarantuvat tai uhkaavat lakata kokonaan. Hallituksen esityksessä kyllä sanotaan, että säästöt vaikuttavat koulutustarjontaan, mutta sen tarkempaa erittelyä esimerkiksi toimialoittain ei ole tehty. Koska meillä on oppilaitoksia, joiden erikoistumisen vuoksi laatu on korkeaa, mutta tarjonta perustellusti kapeaa, nämä eivät voi kohdentaa säästöjä sinne, mistä esimerkiksi ei työllisty. Osaa erikoistuneita oppilaitoksia uhkaa toimintaedellytysten merkittävä heikkeneminen.

EOL ry painottaa, että säästöt kohdentuvat myös erityisesti ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin, jotka ovat perustutkinnon jälkeen suoritettavia tutkintoja. Niihin pääsemisen edellytys on, että on aiempi tutkinto suoritettuna. Suurin osa näiden tutkintojen suorittaneista on tehnyt perustutkintonsa yli kymmenen vuotta sitten ja osaamisen päivittämiselle ja syventämiselle on vahvat perustelut työelämän muuttuessa.

EOL ry vaatii, että näissä säästöpaineissa otetaan huomioon se, että minkään elinkeinoelämän toimialan osaamisen saatavuus ei saa merkittävästi heiketä tai jopa kokonaan kadota koulutustarjonnasta. Onkin keskeistä, että säästöille per organisaatio per säästövuosi määritellään kohtuullinen katto. Esimerkiksi korkeakouluilla muutos edeltävän vuoden vuosibudjettiin on voinut olla kolme prosenttia.

Koulutuksen järjestäjille tulee olemaan erittäin haasteellista mukauttaa toimintaansa esitetyssä leikkausaikataulussa. Esimerkiksi irtisanomistilanteissa voi henkilöillä olla puolen vuoden irtisanomisaika. EOL ry esittääkin, että jos leikkausten tulee toteutua, leikkaukset kohdentuisivat vasta samana vuonna kuin käsillä oleva ammatillisen koulutuksen uudistus, erityisesti koskien rahoitusmallia, on saatu täytäntöön.

Tavoitteellisista opiskelijavuosista päättämistä koskevan säännöksen muuttaminen mahdollistaisi koulutuksen järjestäjän tavoitteellisten opiskelijavuosien määrän vähentämisen alle järjestämisluvassa määrätyn. EOL ry painottaa, että alituksen tulisi olla vain kertaluonteinen säästötoimeen liittyvä toimi, mutta huolenamme on, että tällä tehtäisiin jo pohjatyötä myös vuoden 2026 rahoituksen määrän määräytymiseen. Vähimmäismäärän vähentäminen alle järjestämisluvan määrätyn määrän tulisi käsityksemme mukaan vaikuttamaan oppilaitosten rahoituksen määrään jatkossakin, sillä se määräytyy edellisten vuosien suoritteiden mukaisesti. Näin ei pitäisi olla. Ja yhä edelleen EOL ry alleviivaa, että minkään oppilaitoksen toimintaedellytykset eivät saa merkittävästi heikentyä.

EOL ry vaatii, että suomalaisen koulutusjärjestelmän pitää pystyä tarjoamaan kaikille keskeisille toimialoille osaamista elinkeinoelämän tarpeen mukaan jatkossakin. Nyt esitetyt säästöt uhkaavat kokonaisia toimialoja ja niihin erikoistuneita oppilaitoksia. Esimerkiksi rakennus- ja kiinteistöalan erityisosaamisen tarjonta supistuu merkittävästi ja huoltovarmuudelle keskeisten, esimerkiksi vesi- ja jätehuollon, osaajien saatavuus heikkenee jo entisestään heikosta tilanteesta. Sotealalle keskeinen muunto- ja täydennyskoulutus kärsii. Kaikkineen leikkaukset ovat erittäin vahingollisia erityisesti aikuisten osaamisen ja osaavan työvoiman ketterän saatavuuden kannalta.

Muut kommentit

Jotta oppilaitoksien toimintaedellytyksiä ja tätä kautta suoraan osaavan työvoiman saatavuutta voitaisiin säästöistä huolimatta turvata, tässä yhteydessä pitäisi voida mahdollistaa myös avoimen

ammatillisen koulutuksen avaaminen ja tilauskoulutuksen mahdollistaminen. Hallitus on linjannut tilauskoulutuksesta hallitusohjelmassaan ja sen mukaisesti pitäisi myös edetä.

EOL ry tahtoo tässäkin yhteydessä tuoda edelleen esille ihmetyksen siitä, että tässä haastavassa taloustilanteessa hallitus on esittänyt, että oppilaitokset eivät enää saisi jatkossa periä maksuja ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista siirtymäajan jälkeen. Opiskelijamaksut kohdentuvat tutkintoihin, joissa opiskelijoilla on pääosin jo aikaisempi tutkinto. Maksujen periminen pitäisi voida sallia edelleen, kuten aiemminkin.

Jatkossa olisi laadittava ammatillista aikuiskoulutusta koskeva kansallinen ammatillisen koulutuksen jatkuvan oppimisen strategia, joka huomioi myös toimialakohtaisen osaamisen saatavuuden. Nuorisoikäluokka pienenee ja aikuisten koulutustarve kasvaa. Tästä huolimatta koulutuspoliittiset päätökset eivät seuraa tätä kehitystä vaan päinvastoin. Onkin laadittava ylihallituskautinen suunnitelma ammatillisen aikuiskoulutuksen turvaamiseksi ja kehittämiseksi, jotta osaavan työvoiman saatavuus voidaan turvata tulevaisuudessakin. Nyt oppilaitokset, jotka ovat työelämän toiveen mukaan profiloituneet, tuottavat muun muassa täsmä- ja muuntokoulutusta ja kantavat suurta vastuuta aikuisten työvoimakelpoisuudesta, saavat säästöt kantaakseen.

Kun jatkuvasta oppimisesta säästetään, vähennetään sopeutumiskykyä työelämän ja toimintaympäristön muutoksiin. EOL ry summaa, että uudistuksissa ja säästöissä tulisi aina huomioida ensisijaisesti elinkeinoelämän osaavan työvoiman tarve ja varmistaa, että minkään toimialan osaamisen saatavuus ei vaarannu.

Helsingissä 6.10.2024

Elinkeinoelämän Oppilaitokset EOL ry

Lisätietoja: Soile Koriseva, EOL ry:n toiminnanjohtaja

soile.koriseva@eolry.fi, 044 5097 590